

*Ніколенко А. Є.,
канд. мед. наук, асистент кафедри психіатрії, наркології і медичної психології
Державний заклад “Дніпропетровська медична академія МОЗ України”*

*Маслак Г. С.,
докт. біол. наук, завідувач кафедри біохімії та медичної хімії
Державний заклад “Дніпропетровська медична академія МОЗ України”*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ. САМОПЛАГІАТ

У науці плагіат розглядається як привласнення авторства на ідею, використання результатів дослідження без дозволу автора (правовласника), слід зазначити, що плагіат ідей (концепцій, стратегій) є набагато гіршим, аніж плагіат тексту отриманих досліджень [1,2].

Плагіатом вважають використання ідей, даних, методів, тексту або інших фрагментів без отримання дозволу на зазначення авторства, та представлення отриманих результатів як оригінальних без посилання на автора [2]. Одним з видів плагіату є самоплагіат.

Відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України “Про освіту”, самоплагіатом є “оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів” [3].

Проблема самоплагіату актуальна через те, що окремі автори наукових публікацій багаторазово відтворюють одні й ті самі наукові результати. При цьому вони подають їх як самостійні результати, що раніше не були відомі й не публікувалися. Але варто розуміти, що у випадках самоплагіату йдеться не про привласнення чужих результатів, а про некоректне з погляду академічної етики використання раніше опублікованих власних наукових результатів. Це зумовлює специфіку ідентифікації випадків самоплагіату та академічної відповідальності за таке порушення.

Головними причинами необхідності виокремлення самоплагіату як виду порушень академічної доброчесності в країнах Європи та Північної Америки вважають те, що він:

- знижує довіру суспільства до науки у цілому, а також до наукових результатів окремих осіб та інституцій;

- призводить до отримання необґрунтованих переваг за фактично невиконану роботу; ці переваги можуть полягати в отриманні додаткового фінансування на проведення досліджень, що фактично не виконувалися, підвищенні наукометричних показників автора та ін.;

- може порушувати авторські та суміжні права інших фізичних і юридичних осіб, зокрема, видавців та співавторів.

Типовими прикладами самоплагіату є:

- дуплікація публікацій – публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт;

- дублювання наукових результатів публікація одних і тих самих наукових результатів, в різних статтях, монографіях, інших наукових працях, як нових результатів, які публікуються вперше;

- подання у звітах з виконання наукових проектів результатів, що містилися у попередніх роботах, як отриманих при виконанні відповідного проекту;

- агрегування чи доповнення даних – суміщення старих і нових даних без їх чіткої ідентифікації з відповідними посиланнями на попередні публікації;

- дезагрегування даних – публікація частини раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію;

- повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу.

Закон України “Про освіту” визначає поняття самоплагіату лише для наукових результатів. Світова практика поширює його і на інші види діяльності, зокрема на результати творчої діяльності. Це варто враховувати закладам вищої освіти при створенні внутрішніх нормативних документів з питань забезпечення академічної доброчесності і встановлювати запобіжники самоплагіату для ширшого кола результатів, що використовуються при оцінюванні освітньої, наукової або творчої діяльності учасників освітнього процесу. Правовою підставою для цього є норма Закону про обман, як вид порушень академічної доброчесності, окремим випадком якого є самоплагіат. До самоплагіату не належать перевидання (стереотипні чи перероблені та/або доповнені) монографій, підручників, навчальних посібників, інших творів, що містять результати наукової, освітньої або творчої діяльності, в яких наведено інформацію про перевидання та/або посилення на перше видання. Також самоплагіатом не є обмежене використання в нових монографіях, підручниках, навчальних посібниках фрагментів раніше опублікованих робіт автора, якщо у новій роботі наведено відповідну інформацію, а обсяг дублювання узгоджений з видавцем та замовниками видання.

Істотною проблемою для ідентифікації самоплагіату є некоректне визначення поняття “науковий результат” у чинному Законі України “Про наукову і науково-технічну діяльність”. При аналізі наукових праць на предмет наявності самоплагіату варто виходити з норми Закону (п. 22 ст. 1), що науковий результат – це “нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень” [4], а не з наступних формулювань стосовно форм існування наукового результату. При цьому внутрішні документи закладу вищої освіти, наукової установи чи їх структурних підрозділів мають передбачати деталізований перелік того, що вважається науковим результатом з огляду на специфіку відповідних галузей знань чи наук.

Повторний аналіз раніше опублікованих даних може бути зумовлений появою нових технологій обробки даних, нових теорій, що застосовують для їх

обробки, аналізу, пояснення тощо. Його вважають самоплагіатом насамперед, якщо публікація частково містить результати попереднього аналізу і відсутні посилання на відповідні публікації. При цьому в читача формується викривлене уявлення про методологію дослідження і, відповідно, про достовірність і надійність результатів. Застосування автоматичних засобів перевірки наявності академічного плагіату може у недалекому майбутньому істотно обмежити практики використання самоплагіату, оскільки він не буде сприяти досягненню однієї із своїх головних цілей. Замість прискорення виходу публікації він буде призводити до її відхилення, або принаймні затримки через необхідність надання додаткових пояснень і доопрацювання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ульянов В. О., Ульянова Г. О. Академічний плагіат у медичних дослідженнях. Світ медицини та біології. 2017. №4. С. 219-224.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь: ВТФ Перун, 2005. 977 с.
3. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
4. Закон України “Про освіту”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.